

# TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE CÜMLEDE TÜMLEÇLER ÜZERİNE\*

## *On the Sentence Complements in Turkey Turkish*

*Cüneyt AKIN<sup>U</sup>*

### ÖZET

Çalışmamızda, Türkiye Türkçesinde cümlede tümleç türlerini “nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve edat tümleci” olarak dört ana başlık altında inceledik. “Nesne”yi, fiilin tesir ettiği şeyi gösteren cümle ögesi; “dolaylı tümleç”i, -e, -de, -den eklerini alarak, yönelme, bulunma ve ayrılma ifade eden cümle ögesi; “zarf tümleç”lerini yüklem gösterdiği işi, hareketi veya oluşu, zaman, nitelik (durum), yer-yön, azlık-çokluk, sebep, şart (koşul), vasıta, karşıtlık ve soru anlamları katarak tamamlayan cümle ögesi; “edat tümleç”lerini de, cümleye çeşitli anlam ilgisi getiren veya ile (-le), için ilgeçleriyle birleşerek yüklemi tümleyen cümle ögesi olarak değerlendirebiliriz. Ancak, bu genel ifadelerin dışında, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve özellikle edat tümleci ile ilgili olarak dilcilerimizin farklı görüşlerine de değinip karşılaştırmalarda bulunduk.

**Anahtar** kelimeler: Cümle, tümleç, Türkiye Türkçesi, nesne, sözdizimi

### ABSTRACT

In this study, we analyze complement types in sentence under four main topics “object, indirect object, adverbial complement, partial complement” in Turkey Turkish. We can consider “object” as a part of sentence which show the thing effected by the verb; “indirect object” is also a part of sentence which express direction, existence and leaving by taking the suffixes of position, -e, -de, -den, “adverbial” complement is a part of sentence which complete the work, action, attitude indicated by the verb as adding time, position place, direction, scarcity-abundance, reason, condition, device, opposition and question meaning, “partide complement” is a part of sentence which add different meanings to the sentence or implies time or completes the verb by compounding the particles like ile (-le), için... but, apart from these general expressions, we have made a comparison by telling the different views about object, indirect object, adverbial complement and especially partide complement.

**Key words:** Sentence, complement, Turkey Turkish, object, syntax

\*\*\*

### GİRİŞ

Dil, fikrin ifadesi olup, herhangi bir bilginin başkasına ulaşmasına hizmet eder. Bu görevi de söz diziminin temel birimi olan, cümle yerine getirir.

Bu yazı, AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde (2005) yapılan “Türkiye Türkçesinde Cümlede Tümleçler” adlı tezden hazırlanmıştır.

Arş. Gör.; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,  
[cunevtakin@aku.edu.tr](mailto:cunevtakin@aku.edu.tr)

Araştırmacılar dilin, birbiriyle çok sıkı ilişkiler kuran birimlerin oluşturduğu bir sistem olduğunu söyleyerek dili, tek tek sözcüklerden oluşan bir iletişim aracı olmaktan ziyade cümleler topluluğu olarak kabul etmektedirler.

Cümle, dilde temel birim olarak ele alınmakta, dilin temeli cümleye dayandırılmaktadır. İster genel dilcilikte, isterse de Türkoloji’de olsun en fazla araştırılan konulardan biri de cümledir. Bu konu çok araştırıldığı kadar, çok tartışmalara da sebep olmuştur. Bilhassa Türkçenin söz diziminin değişik konuları hakkında bilim adamları, çok değişik fikirler ileri sürmüşlerdir.

Köklü bir geçmişe sahip olan ve dil bilimcilerce sağlam ve mükemmel bir gramer mantığına sahip olduğu kabul edilen dilimiz, maalesef bugün, çözümlenmemiş sorunlarla karşı karşıyadır. Aslında dilimiz, matematikçileri bile kışkırtacak kadar sağlam, mükemmel bir mantık ve gramer yapısına sahiptir. Gerek kelime yapısında gerekse cümle dizilişinde, istisna sayılabilecek kurallara çok az rastlanır. Ancak, bu kuralların “İlmî kabullerinde” anlayış farkı mevcuttur.

Dilciler, cümle konularında çoğu kere birbirine kayıtsızdırlar. Bu sebeple, farklı yaklaşımlar giderek çoğalmaktadır. Türkoloji’de cümle yapıyla alakalı kavramların adlandırılmasında, bilhassa da cümle öğelerinin isimlendirilmesinde terim birliği yoktur. Bunlar, özellikle dilimizin kurallarının öğretiminde zorluklara ve dilin kurallarını öğretirken kafalarda karmaşaya sebep olmaktadır. Bütün bunların ortadan kaldırılması için, cümle öğeleri sınırlarının belirlenmesinin hem teorik hem de pratik önemi büyüktür.

Ayrıca Türkiye Türkçesinde cümlede yardımcı öğelerin yapısı hakkında da çok değişik görüşler vardır. Bu noktada, bizim bu çalışmadaki amacımız, İlmî araştırmalara dayanarak, bu ayrılıkları, cümlede yardımcı öğelerle ilgili tanımlamaları ortaya koymaktır.

Bu çalışmamızı, “Türkiye Türkçesinde Cümlede Tümlerler” ana başlığı altında dört bölüme ayırdık. Çalışmamız, Türkiye Türkçesinde nesne, dolaylı tümler, zarf tümler ve edat tümler hakkında dilcilerimizin görüşlerinden yararlanarak, Türkiye Türkçesinde cümlede tümlerlerin sınırlarını belirlemek, karşılaşılan zorlukları ortaya koymak ve cümlede tümlerler hakkında ileri sürülen görüşler arasındaki tezatları temas edip, öğelerin tasnifi ve isimlendirilmesinde birliktelik sağlamaya yöneliktir.

**Nesne****(Düz Tümleç, Doğrudan Tamlayıcı, Sarih-i MeFul),**

“Yüklemi geçişli fiil olan temel veya yardımcı cümlelerde öznenin eyleminden etkilenen belirtme ekli veya eksiz kelime veya kelime grubu şeklindeki ögeye denir.”<sup>1</sup>

Farklı bakış açılarına temas edersek: Kaya Bilgegil, Nesne teriminin nesne kelimesinden çok geniş bir kapsama karşımıza çıktığından bahisle, bu görevi taşıyan cümle ögesinin, maddi manevi her varlık ve niteliğe delalet eden söz olabildiğini, bu nedenle terimin kapsamı ile ona tahsis edilen kelimenin içlemi arasında bir uygunsuzluk olduğunu söyler. Ona göre “<beri Allah'ı severim> cümlesini tahlil eden, Allah'ı sözünü nesne olarak ifade edecektir; hâlbuki Allah nesne değildir. Bu kadar büyük ve geniş anlamlı sözü bir kenara bırakalım: <Haşan Ali'yi görmüş> cümlesini inceleyen kimse, sıra Ali kelimesinin görevine gelince, yine nesne sözcüğüne başvuracaktır. Hâlbuki Ali de nesne değildir. Acaba eski terimle, maFul-i bih densesydi. <Ali> olabilse bile, <Allah> hakikatte meful olabilir miydi? Hayır. Ancak Bilgegil, kelimelerin sözlük anlamlarıyla, terim olarak kullanışlarındaki bu ayrılığın her bilimde karşımıza çıkacağını vurgulayarak, biz; muhtemel karıştırmayı önlemek için, burada nesne teriminin sözlük anlamından çok geniş sahayı kapladığını işaretlerle yetineceğiz demektedir” (Bilgegil, 1982:31).

Alaaddin Mehmedoğlu ise, nesnenin, cümlede eşya bildiren yalın ve ilgi hâllerinden başka, kalan hâllerde kullanılan öge olduğunu, yani nesneyi, diğer tanımların büyük bir kısmında olduğu gibi, sadece yalın ve yükleme hâlleriyle yükleme bağlanan bir öge olarak değil, *gerektiğinde diğer hâl ekleriyle de yükleme bağlanabilen bir öge* olarak tanımlamak gerektiğini hatırlatır (Mehmedoğlu, 2001: 80).

Geniş bilgi için bkz. Boz, Erdoğan, (2004) *Türkiye Türkçesi'nde +DAn Ekli Nesne ögesi Üzerine*, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri c.I s.501-512, 2004, Ankara. Ergin, Muharrem: *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1987, s.377-378. Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s.527. Sinanoğlu, Samim, *Basit Cümlede Nesne ve Tümleç*, Türk Dili, S. 5-6. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1957, s.370. Güneş, Sezai, *Türk Dil Bilgisi*, İzmir, 2002, s.346. Ediskun, Haydar, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, 1999, s.349. Hengirmen, Mehmet, *Türkçe Dil Bilgisi*, Ankara, 1995, s. 330-331. Olgun, Yusuf, *Türk Dili ve Kompozisyon*, Alfa Yay., İstanbul 1996, s. 110. Güneş, Sezai, *Türk Dil Bilgisi*, İzmir 2002, s.371-372. Bilgegil, Kaya, *Türkçe Dil Bilgisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, s.31. Paçacıoğlu, Burhan, *Türk Dili Dersleri*, Cumhuriyet Üniversitesi yayınları, Ankara, 1987, s. 103. Şimşek, Rasim, *Örneklerle Türkçe Söz Dizimi*, Trabzon 1987, s. 104-105. Karahan, Leyla, *Türkçe de Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, 3. baskı Ankara 1995, s.52-53. Gencan, Tahir Nejat, *Dil Bilgisi*, TDK Yay., 3. baskı, İstanbul 1975, s.83,99. Dizdaroğlu, Hikmet *Tümce Bilgisi*, TDK yay., Ankara 1976, s. 79-81. Sağlam, Sıtkı, *Türkçenin Söz Dizimi*, Örneklerle Cümle Çözümlenmeleri, Diyarbakır, 1977, s.74. Çatıktaş, M.Ata, *Türk Dili ve Kompozisyon Kılavuzu*, Alfa Yay., İstanbul, Ekim 1996, s.260.

Yukarıda yapılan tanımı şöyle yorumlamak mümkün: Nesne unsurunun sadece yalın ve yükleme (eksiz, belirtme) hâllerinde bulunduğu ifade ediliyor. Bu dununda; “Ahmet *kapıyı* açtı.” cümlesinde nesne, *kapıyı* kelimesidir. Fiilin tesir ettiği varlık ‘kapı’dır. Diğer taraftan, “Ahmet *kapıya* vurdu.” cümlesinde de nesne ‘kapıya’ kelimesidir. Çünkü fiilin tesir ettiği varlık yine ‘kapı’dır. Şu hâlde nesne, genel kabullerde belirtilen “ismin sadece yalın ve yükleme hâlinde bulunan” bir öge değildir. Örneklerini çoğaltabileceğimiz bu duruma göre, nesne aynı zamanda yönelme hâli eki alabiliyor (Banguoğlu, 1990: 409).

### **Dolaylı Tümleç**

**(Osm. gavr-i sarîh meful, yer tamlayıcısı, yer-yön tümleci, dolaylı tamlayıcı, dolaylı nesne Fr. complement indirect, İng. İndirect object Alm. entfernteres)**

Dolaylı tümlecin tanımına geçmeden önce, tartışma konusu olabilecek bir mesele olan ‘*Dolaylı Tümleç*, yerinde ve doğru bir kullanım mı?’ sorusuna açıklama getirmeye çalışalım.

Bu hususta farklı bir açılımla karşımıza çıkan Mustafa Durak, dillerin kendilerine özgü yapı ve mantıklarının olduğunu, bir dildeki terimin başka bir dile aktarılması durumunda beraberinde sorunların da aktarılacağına vurgu yapıyor ve dolaylı tümleç teriminin de böyle bir aktarımın kurbanı olduğunu dile getiriyor. Ayrıca, dolaylı tümleç terimine bakıldığında, Fransız dil bilgisinin etkisinde kaldığının kolayca anlaşılabilceğini savunarak, ispat noktasında da, Fransızca “Complement d’objet indirect”i, aynen çevirdiğimizde ortaya “dolaylı nesneli tümleç”in, yani bizdeki kullanımın aynısının çıkacağını işaretler, başka dillerin dil bilgisinden terim alınabileceğini, ancak, Fransızcanın bu terimleri kullanmasındaki GEREKÇE’nin Türkçe dil bilgisine uygun olmadığını belirterek, nedenini: Türkçe’nin hâl (cas, case) li bir dil olmasına karşın Fransızcadaki ismin hâllerinin olmayıp ve bu nedenle de fiil ile nesne bağlantısının doğrudan veya ilgeç (edat=proposition) ile yapılması, şeklinde açıklar. Doğrudan olma durumunda düz tümleç (complement d’objet direct), ilgeçle bağlandığında ise, bu ilgeç nesneye geçişin olmazsa olmazı ise, araya giren ilgeçten dolayı, “complement d’objet indirect”, dolaylı tümleç olacağını belirtir. Yani Fransızcadaki dolaylı olma durumunun, bağlanımda zorunlu olan ilgeçten kaynaklandığını ifade eder (Durak, 2001:342-343).

Bu noktada, Türkçe dil bilgisine dönerek: “Eylem tümcelerinde adların -e, -de, -den durum takılarını alarak yüklem anlamını yönelme (yön), kalma (yer), çıkma (başlangıç) ilgileriyle tümleyen tümce ögesine de dolaylı tümleç denir.” tanımını vererek, bu bilgilerin benzer şekillerinin Türkçe dil bilgisi ile ilgili yazılmış herhangi bir (herhangi bir kitaba bakılması yeterli. Zira bu konuda tüm Türkçe dil bilgisi kitaplarında benzer şeyler bulunacaktır.) kitaba bakılarak bulunabileceğini ifade eden Durak,

devamında; eğer yalnızca yalın hâlde bulunan bağlanımlar için düz tümleç terimini kullanmış olsaydık bu kullanımın anlamlı olabileceğini, (yalın, düz, birbirleri yerine aynı değer için kullanılabilir sözcükler olabileceğinden) Ama işin içine -i hâli de girince Fransızcadaki “complement d’objet direct” kullanımlarının Türkçe’ye nasıl aktarıldıklarının bu ayırma etkili olduğunu söyleyerek, eğer -e, -de ve -den hâl ekleri bir dolaylılık getiriyorsa biçimsel (morphologique) olarak -i biçim-birimin de bir dolaylılık getirmesi gerekmez mi? Sorusunu sorar ve düz-dolaylı tümleç ayırımında, başka bir karşı çıkış noktası olarak, tümleçleri düz ve dolaylı veya dolaylı/dolaysız diye ayırırsak artık bu sınıflandırma arasına başka bir terim sıkıştıramayacağımızı, tek sıkıştırabileceğiniz terimin, nötr (ne dolaylı, ne dolaysız) terimi olabileceğini belirtir. Aynı zamanda, bu dolaylılığın nereden kaynaklandığı, biçimsel mi? Sözdizimsel mi? Veya anlamsal bir dolaylılık mı olduğunu? Düz ve dolaylı tümleç ayırımını yaptıktan sonra “belirteç tümleci”, “ilgeç tümleci” ayırımlarını getiremeyeceğimizi, neticede böyle bir ayırımın hâl eklerinden başlayıp, sözcük türlerine kayarak kendini tamamen biçimsel (morphologique) alana hapsettiğini vurgular. Ona göre, burada iki ayrı sınıftan (1-dolaylılık/dolaysızlık 2-belirteç, ilgeç) söz ederken hangisinin genel olabileceğini kestirmek kolay değildir. Belirteç, ilgeç sınıfı (categorie) genel ise, uzantısında ad, fiil terimlerini isteyecektir. Düz ve dolaylı terimleri genel ise zaten diğerlerini hiç kabul etmeyecektir. Bunlar ne dolaylı ne de dolaysız, nötr sınıflardır dersiniz dolaylılık kavramını yerli yerine oturtmanız gerekir. Kullanılan düz ve dolaylı terimleri söz-dizimle ilgili olsa da doğru değil, sınıflandırmalarda (categorisation) dilbilimsel alanlar arası ilişkiye dikkat edilmeli ve birden fazla alana ait kullanımlar olsa da, bunun bilincinde olunmalıdır (Durak, 2001: 342-343).

Yukarıdaki uzun açıklama, dilciler arasında henüz kabul görmüş değil. Ancak, dolaylı tümleç teriminin tartışmaya ne kadar açık olduğunu ortaya koymaktadır. Şu halde, fikir vermesi bakımından, alanın diğer uzmanları tarafından yapılan tanımlamalara da bakacak olursak:

Cümlede yüklem gösterdiği eylemin, yerini veya yönünü bildiren kelime ve kelime gruplarına dolaylı tümleç (Osm. gayr-i sarîh mef ul; Deri, yer tamlayıcısı, yer-yön tümleci, dolaylı tamlayıcı, dolaylı nesne Fr. complement indirect, İng. Indirect object Alm. entfemteres) denir. Dolaylı tümleç cümlede yaklaşma (-e), bulunma (-de) ve ayrılma (-den) hâl eklerini almış olarak bulunur.<sup>2</sup>

<sup>2</sup> Bu tanım, genel anlayış dikkate alınarak yapılmıştır. Geniş bilgi için bkz. Gencan (1975:100), Ediskun (1988:353). Bilgegil (1982:37). Banguoğlu (1995:529). Ergin (1997:378). Karahan (1995:55). Kükey (1975:131). Gülensoy (2000:435). Kahraman (1996b: 188-189). Olgun (1996: 111). Çatıktaş (2001:262), Hengirmen (1997:330). Delice (2001:153). Bozkurt, (2000:294), Dizdaroğlu (1976:95). Karaörs (1993:41). Atabay, Özel, Çam (1991:58), Sağlam (1977:90), Emre (1945:291), Paçacıoğlu (1987:103). Şimşek (1987:120).

Banguoğlu, cümlede yüklemın gerçekleşmesiyle ilgili kişileri ve şeyleri gösteren adlara ve zamirlere 'isimleme' (determinant nominal, complement indirekt) diyerek, bu adların ve zamirlerin en çok, yer ve yön hâllerinde bulduklarını söylemekle, öncelikle dikkatlerimize farklı bir terim sunuyor. Bununla birlikte, başta verdiğimiz genel kabuller doğrultusundaki tanımda geçen 'yüklemın gösterdiği eylemin, yerini ve yönünü bildiren kelime ve kelime gruplarına' ifadesi yerine 'yüklemın gerçekleşmesiyle ilgili kişileri ve şeyleri gösteren adlar ve zamirler' der. Bu ögenin, daha çok yer ve yön bildirdiğine de değinen Banguoğlu, diğer birçok dilcinin *dolaylı tümleç* adını verdikleri, kendisinin *isimleme* olarak nitelediği ögeyi, genel olarak, yüklemın gerçekleşmesiyle ilgili kişi ve şeyleri gösteren bir tümleç, şeklinde değerlendirmektedir.

Gencan ve Ediskun, *dolaylı tümleçleri*, ismin -e, -de, -den durum takılarıyla çekimlenmiş tümleç olarak kabul eder. (Gencan 1975: 100), (Ediskun, 1988: 353).

Bilgegil (1982: 37), yüklemdeki anlamı, başlangıç, zuhur ve yöneliş yönlerinden birine delalet etmek suretiyle tamamlayan söze '*dolaylı tümleç*' denir der.

Ergin'e (1987:378) gör *e, yer tamlayıcısı*, fiilin mekânını ve istikametini gösteren cümle unsurudur.

Karahan (1995: 55), cümlede, yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan unsur, *yer tamlayıcısı* olarak tanımlar.

Kükey (1975: 131), -e', '-de', '-den' durum eklerinden birisiyle çekimlenerek, eylemin, işin 'neye, nereye, kime' yöneldiğini; 'nede, nerede, kimde' geçtiğini; 'neden, nereden, kimden' çıktığını gösteren yardımcı ögeye '*dolaylı tümleç*' adını verir.

Dizdaroğlu'na (1976: 95) göre; eylem tümcelerinde adların -e, -de, -den durum takılarını alarak yüklemın anlamını yönelme (yön), çıkma (başlangıç) ilgileriyle tümleyen tümce ögesine '*dolaylı tümleç*' denir.

Çatıkkaş (2001: 262), fiilin gösterdiği hareketin zaman ve mekân içinde bir yeri ve istikameti olduğunu belirterek, "*Yer ve yön tamlayıcısı*", hareketin mekân ve istikametini gösteren tamlayıcıdır der.

Mehmedoğlu'na (2001: 80) göre; "*Dolaylı nesne*", üzerinde vasıta ile hareket icra edilen objeyi bildiriyor. Yükleme hâlinin sorularından başka, diğer sorulara cevap olan nesnelere dolaylı nesne denir. Dolaylı nesnelere, kime? neye? kimde? nede? kimden? neden? kim ile? ne ile? kim için? sorularının birine cevaptır

Buraya kadar aktardıklarımıza baktığımızda, bu tümlece dair farklı adlandırmalar görmekteyiz: *Yer tamlayıcısı, isimleme, dolaylı nesne* ve *yer ve yön tamlayıcısı* gibi... Tanımlara göre dolaylı tümleç, *yer ve istikamet bildiren, başlangıç, zuhur ve yöneliş ifade eden, -e', '-de', '-den' durum eklerinden birisiyle çekimlenerek, eylemin, işin 'neye, nereye, kime'*

yöneldiğini belirten, üzerinde hareket icra edilen objeyi bildiren, cümlede yüklemle ilgili kişileri ve şeyleri gösteren ögedir.

### Zarf Tümleci

Bilgegil'e göre, yüklemdeki kavramı; zaman, durum, derece veya ölçü fikirlerinden biriyle tamamlayan kelimeler, kelime grupları *zarf tümleçlerini* teşkil eder.

' Dün İstanbul'a geldim.  
*zarf tümleci yüklem* ' Bu  
 kitabı seçen yıl okumuştum.  
*zarf tümleci yüklem*

' Ali, süzel yazıyor.  
*zarf tümleci yüklem*

' Haydar, saçını sık sık tarar.  
*zarf tümleci yüklem*

' Burada rüzgar şayet hafifesiyor. (Bilgegil, 1982: 43).  
*Zarf tümleci yüklem*

Bilgegil'in tanımını genel kabul niteliğinde değerlendirerek,<sup>3</sup> farklılık gösteren tanımlara bakacak olursak:

Gencan, *belirteç tümleci* olarak nitelediği ögeyi, yüklemle birlikte sözcük olarak tanımlıyor. Bu kısa tanımdan sonra örnek (aşağıda) vermektedir. Ancak, tanımda farklılık görüyoruz. Ayrıca, belirsizlik ve eksiklik olduğunu da söyleyebiliriz. Berkitmek ifadesini, pekiştirmek veya tamamlamak anlamında düşünürsek, neyi ve ne tür bir ilgi kurarak tamamladığını kestiremiyoruz. Bu nedenle de, izaha muhtaç bir tanım olduğunu düşünüyoruz.

- > Cok çalıştım. *zarf tümleci yüklem*
- > Pek yorşunum. *zarf tümleci yüklem*
- > Dün geldik. *zarf tümleci yüklem*
- ^ Yarın gideceğiz. *zarf tümleci yüklem*

Geniş bilgi için bkz. Gencan (1975 Ediskun (1988: 360), Güneş (2002: 373), Bilgegil (1982: 43), Banguoğlu (1995 530 531) Ergin (1987: 400), Karahan (1995: 55), Kükey (1975: 148), Gülensoy (2000 .UKey ..o,, ,, u , , — 4 3 5 ) ' , Kahraman (1996b:192-196). Olgrm (1996: HU Catikkas (2001' 264), Hengirmen (1995: 340), H.İbrahim Delice (2001, 154. 290,, Dizdaroğlu (iV , 19, Cam: (1991: 61.62). Sağlam (1977: 108). Pacacioğlu (1987. 106). Simsek (1987. 13/).

- > Koşa koşa ilerleyiniz.  
zarf tümleci yüklem
- > Yavaş yavaş gidelim.  
zarf tümleci yüklem
- > Yukarı çıktılar. (Gencan, 1975: 109) zarf  
tümleci yüklem

*Zarf tümleçleri*, yüklemi zaman, yer ve yön, durum ya da tarz, nicelik ilgileriyle tamamlayan kelimelerdir (Ediskun, 1999: 360) diyen Ediskun, zarf tümleçlerine, yer ve yön ilgisi kurma özelliği yüklemekte, oysa bu vasfın, dolaylı tümleçlere ait olduğunu biliyoruz.

*Zarflama* (determinant adverbial, complement circonstanciel) olarak adlandırdığı *zarf tümleçlerini* cümlede yüklem içinde geçtiği hâl ve şartları belirten zarflar ve zarf niteliğindeki belirtme öbekleri olarak tanımlayan Banguoğlu, zarflamanın yüklem içinde geçtiği hâl ve şartları belirttiğini söylemekle, biraz genel ve belki biraz da bulanık bir ifade kullanıyor. Hâl ve şartlar, zaman kavramını da içine alıyor mu bilemiyoruz. (Banguoğlu, 1990: 530).

Ergin'e baktığımızda, Banguoğlu'nun tanımında muaallakta kalan, zaman ilgisi tarafını ayrıca belirttiğini görüyoruz. Ergin, tanımında, *zarf tümlecinin*, fiilin muhtelif şartlarını ve *zamanını* gösteren cümle unsuru olduğunu belirtiyor. Ergin, 1999: 378).

Bir diğer farklılığı Kükey'de görüyoruz. Yüklemi, yüklemdeki kavramı, zaman, nitelik, nicelik, yer-yön ve som ilgilerinden birisiyle tamamlayan sözcük ya da sözcük öbeği biçimindeki tümleçlere '*belirteç tümleci*' adı verilir.<sup>4</sup> Diyen Kükey, örnek de veriyor.

Zarf tümlecinin yer-yön ilgisi kurabileceği görüşünü, Ediskun'un tanımını verirken görmüştük. Kükey'in tanımında gördüğümüz diğer farklılık, zarf tümlecinin, yüklemi veya yüklemdeki kavramı, som ilgisi kurarak da tamamlayan bir öge olduğu görüşüdür. Bu görüşünü şöyle örneklendiriyor:

> Niçin kondun a bülbül kapımdaki asmaya zarf  
tümleci

Ben yârimden ayrılmam götürseler asmaya  
(anonim) (som belirtece örneği)

Erkek çocuklarla kızlar, karma karışık otururlar, beraber özne  
belirteç tümleci yüklem belirteç tümleci  
okur. beraber oynarları. (Ömer Seyfettin) (belirtece örneği) yüklem  
belirteç tümleci yüklem (Kükey, 1975: 158).

Karahan ise, zarf tümleçleri için; yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümle unsum, şeklinde tanım yaparak, tanımını örneklendiriyor:

<sup>4</sup> Dizdaroğlu'nun da benzer tanımlar yaptığını görüyoruz. Geniş bilgi için bkz. Dizdaroğlu (1976: 119)



- > İnsan, alemdede hayal etliđi müddetçe  
 özne dolaylı tümleç zarf tümleci  
yaşar, (miktar) (YahyaKemal Beyatlı)  
 yüklem  
Bir deva hulmak için bayrındaki yaraya  
 zarf tümleci  
Toplanmıştı garipler şimdi kervansarayaya, (sebeup, zaman) yüklem özne  
 zarf tümleci dolaylı tümleç  
 (Faruk Nafiz Çamlıbel) (Karahana, 1995: 57)

Karahana'nın tanımında dikkatimizi çeken nokta, zarf tümlecini tanımlarken, yer -yön ilgisi değil, sadece yön ilgisi ifadesini kullanmasıdır.<sup>5</sup> Bu kullanımıyla Karahana, Ediskun, Dizdaroğlu ve Kükey'den farklı olarak, zarf tümlecinin, yer-yön değil, sadece yön ilgisi kuracağını belirterek, başka bir tartışma ve izah konusu oluşturuyor.

Yukarıdaki açıklamalardan istifade ederek bir tanımlama yapacak olursak: Yüklemin gösterdiği işi, hareketi veya oluşu zaman, nitelik (durum), yer-yön, azlık-çokluk, sebep, şart (koşul), vasıta, karşılık veya soru anlamları katarak tamamlayan kelime veya kelime grubu biçimindeki tümleçlere "zarf tümleci" adı verilir diyebiliriz. Ancak, daha önce belirttiğimiz üzere meseleyi, tartışmaya açık ve izaha muhtaç buluyoruz.

### Edat Tümleci

Edat tümleçlerine dair değerlendirmeler diğer tümleçlerden farklı olarak bu tümlecın varlık - yokluk meselesine kadar varmaktadır ki bu unsuru, Ediskun, Gencan, Kükey ve Dizdaroğlu, ayrı bir tümleç olarak değerlendirirken, Banguoğlu, Bilgegil, Karahana ve Ergin, bunun tam tersi bir tutum izlemektedir.

F. Bozkurt, ilgeçli tümleç olarak nitelediği türü, tümceye türlü anlam ilgileri katan, ilgeçlerden veya ilgeç öbeklerinden oluşan tümleçler olarak tanımlar. Yükleme etki ettikleri sürece belirteç işlevinde kullanıldıklarını ve bu bakımdan bunları ayrı bir tümleç gibi işlemenin doğru olmayacağını belirterek, önemli olanın tümleçlerin kuruluş biçimlerinin değil, işlevlerinin olduğunu ve ilgeç dediğimiz anlamsız, ama işlev özellikli sözcükleri bu açıdan değerlendirmek gerektiğini belirtir. (Bozkurt, 2000: 294).

Gencan, ile (-le), için... ilgeçleriyle birleşerek yüklemi tümleyen söz öbeklerine ilgeç {*edat*} tümleci adını vererek, örnek verir :

- > Örumcek acele ile iniyor, çıkıyor; kim bilir hangi muzibin  
 ilgeç tümleci

harap ettiği ağını tamir için duman renkli ibrişimi ile müdevver bir ilgeç  
 tümleci ilgeç tümleci

dantela örüyor. (Cenap Şebabettin) (Gencan, 1975: 100-106).

Ediskun (1999: 362), "cümleye çeşitli anlam ilgisi getiren yardımcı öğelere *edat tümleci* diyoruz." der.

İlgeç tümlecinin ne olduğunu açıklamadan önce ilgecin tanımı üzerinde durmamız gerektiğini söyleyen Sağlam: "Tek başına bir anlamı olmayan, anlam ve görevleri daha çok, cümle içinde birlikte kullanıldığı sözcüklerle, sözcük öbekleriyle beliren, sözcükler arasında ilgi kurmaya yarayan öğelere ilgeç (*edat*) denir." dedikten sonra, ilgeçlerden ya da başka dil bilgisi birliklerinden oluşan ilgeç tümleçlerinin tartışma konusu olduğunu, ilgeç tümleçlerinin varlığını kabul etmezsek, cümle içinde bazı öğelerin açıkta kalacağını belirterek, cümle çözümlemelerinde hiçbir öğeyi açıkta bırakmamak gerektiğine vurgu yapar. (Sağlam, 1977: 116,117).

Kahraman, çekim ilgeci olarak kullanılan *başka (özge, gayrı), beri, böyle, değin, dek, diye, doğru, dolayı, geri, gibi, göre, için, ile, ilişkin, kadar, karşı, karşın, önce, öte, ötüirii, rağmen, sonra, üzere, yana...* gibi kelimelerin oluşturdukları ve yüklemle bağladıkları öbeklere *ilgeçli tümleç* der. Ve devamında; çekim ilgeçlerinin oluşturduğu öbekler, kullanıldıkları cümlelerin yüklemelerini; amaç, araç, başkalık, benzerlik, biçim, birliktelik, durum, neden, nicelik, ölçü, yön, zaman... anlamları bakımından tamamladığını, bu nedenle de, gördükleri işlev ve cümleye kattıkları anlam açısından, genellikle zarflara benzediklerini, ancak, çekimsiz bir tümleç türü ve çekimsiz birer cümle ögesi olan zarflardan, çekim ilgeçleri ile yüklemle bağlanma özellikleri bakımından ayrıldıklarını belirtir (Karaman 1996b: 192-196).

Bu hususta, N Atabay ve diğerleri, Kahraman'ın ifadelerine benzer olarak, ilgeçli tamlamaların cümlede tümleç görevi yaptığını, bunun dışında, başka tamlamaların da bir ilgeçle yeniden oluşturdukları tamlamalarla, cümlede ilgeçli tümleç olarak kullanıldığını belirtirler (Atabay, Özel, Çam, 1991:60).

Hengirmen, "İlgeçlerle kurulmuş tümleçlere *ilgeç tümleçleri* denir, diyerek kısa bir tanım yapar (Hengirmen, 1995: 338).

Kükey'in tanımına bakacak olursak; cümlelerin temel öğeleriyle, yardımcı öğelerden düz tümleç, dolaylı tümleç ve belirteç tümlecinin tanımları dışında kalarak yüklem anlamını çeşitli yönlerden *tamamlayan* tümleçlere ya da cümlelerin hiç bir ögesiyle doğrudan doğruya ilgisi bulunmayan sözcük, sözcük öbeği, deyim ya da cümle niteliğinde sözlere '*ilgeç tümleci*' denileceğini belirtir. (Kükey, 1975: 172).

Dizdaroğlu ise, ilgeçlerden ya da başka dil bilgisi birliklerinden oluşan, ilgeçlerle kurulanlarda yüklemle bağlantısı bulunan, öbürlerinde yüklemle ilgisi olmayan; her iki durumda da tümceye çeşitli anlam (araç, benzerlik, eşitlik, nedenlik, yöneliş, yer, yanıt, seslenme, güçlendirme, gösterme, yineleme, soru, araç, onaylama, yadsıma...) ve anlatım özelliği katan tümleçlere *ilgeç tümleci* deneceğini söyler (Dizdaroğlu, 1976: 153)



Konuyla ilgili yukarıda yer verilen alıntıları dikkate alarak, edat tümleçlerine değinmeden önce, “*edat*” terimine bakmak gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü görüş ayrılıklarının bir yönü edat anlayışındaki farklılıktan doğuyor. Öncelikle, *edat* teriminin açıklanması gerekiyor.

Eski dil bilgisi kitaplarındaki anlayışın etkisiyle olsa gerek, başka bir türe mâl edilemeyen sözcükler, bu türe dâhil edilmiş. Birtakım dilcilerimizin geniş kapsamlı olarak gördüğü bu terime, bazı zarfları dâhil edenler dahi var. Elbette bu anlayış, cümle çözümlerinde karışıklığa ve yanılgılara da yol açmaktadır. *Edat*’ı ünlem ve bağlaçtan ayrı bir tür olarak, sadece ilgi sağlamaya yarayan bir sözcük olarak kullanan Banguoğlu’nun da belirttiği üzere *edat, bir ismin başka bir sözcük ile ilgisini belirten sözcüktür*. Böylelikle de ünlem ve bağlaçtan ayrılır (Banguoğlu, 2000: 385). Yukarıdaki görüşlere baktığımızda, dilcilerimizin bir kısmının da belirttiği gibi, sözcük ve sözcük öbekleri arasında ilgi kurmaya yarayan edatların, bu nedenle tek başına cümlenin bir ögesi olamayacaklarını düşünüyoruz. Edatların, katıldığı öbeğin sonunda olacağını ve hiçbir zaman başa gelmeyeceklerini de söyleyebiliriz. Aynı zamanda edatlar, ayrı görevde bulunan sözcük ve öbekler arasında ilgi kurdukları için, bu işlevleriyle bağlaçtan ayırt edilebilirler.

“*Edat tümleci*” teriminin tartışmaya açık olduğunu söyleyebiliriz. Mehmet Tuğrul’un da belirttiği gibi, sonuna edat getirilerek kurulan ve *edat grubu* diye adlandırılan öbeklerin temel kavramı edatlarda değil, edatın önünde bulunan sözcük ve öbeklerdedir. Eğer bir edat grubu tümleç görevine giriyorsa, bu durumda gerçek tümleç edat olmadığı için, bu öbeğe de edat tümleci demek uygun düşmez.

*Babanıza karşı* daha saygılı davranmalıyız.

Bu kuş, *bülbül* gibi ötüyor.

*Evimizin onanını için* çok para harcadık.

Örneklerinde, cümleleri anlam yönünden tümleyen kısımların *karşı, gibi, için* edatları olmayıp, *babamıza, bülbül, evimizin onarımı* sözcük ve öbekleri olduğu yargısına kolaylıkla varırız (Tuğrul 1968:18-20).

Konuya dair, *Edat* teriminin doğru ve yerinde olup olmadığı, *edat tümleci* diye bir ögenin varlığı, *edat tümlecinin* yüklemle veya diğer öğelerle mi yoksa sadece sözcüklerle mi ilişkili olduğu, sözü edilen tümleç türünü oluşturan unsurların sadece edatlardan mı oluşacağı, cümlede edat tümlecinin neler olacağı ve cümle tahlilinde, nasıl bulacağımız... gibi pek çok sorunun da, tartışmaya ve izaha açık olduğunu belirtebiliriz.

## SONUÇ

*Cümle*, anlatılmak istenen düşüncelerin, belirtilmek istenen duyguların kapsamına göre, sözü, dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde, çekimli bir fiille ya da çekime girmiş bir ek-fiille kurulan ve içinde anlam, anlatım ve yargı birliği olan en geniş dil birliğidir (Ay 1998:249).

Cümlede temel öğeler özne ve yüklemidir. Tümleçler ise yardımcı öğelerdir. Yardımcı öğeler, yüklemdeki anlamı çeşitli yönlerden belirginleştirerek ve sınırlayarak anlatılmak istenenin tam olarak ifade edilmesini sağlayan, fakat bazen cümlede bulunması cümle kuruluşu açısından zorunlu olmayan öğelerdir. Tümleçler dört çeşittir: Nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve edat tümleci. Bunlardan başka, Karahan ve Ergin, cümleyle yapı bakımından doğrudan doğruya bir ilişkisi olmayan, sadece anlam açısından ilgili bulunan kelime ve kelime gruplarını “Cümle Dışı Unsurlar” olarak ele almaktadırlar (Karahan 1995: 59, 1999: 249,379).

Gramer kitaplarımızda, cümlelerin öğeleri ile ilgili olarak verilen bilgiler arasında, ilk bakışta büyük bir farklılık görülmez. Ancak, konu detaylı bir şekilde ele alınınca, bu öğelerin tanımlarında ve cümlede yer alan bazı kelime veya grupların hangi öğelere dâhil edileceği konusunda, ayrı ayrı yorumlar karşımıza çıkmaktadır.

Nesne, “Yüklemi geçişli fiil olan temel veya yardımcı cümlelerde öznenin eyleminden etkilenen belirtme ekli veya eksiz, kelime veya kelime grubu şeklindeki öğeye denir” (Boz 2004:502) tanımından hareketle nesnenin, fiilin tesir ettiği şey olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayıdır ki, hangi eki alırsa alsın veya eksiz olsun, şayet fiil özneye tesir ediyorsa, bu öğeyi nesne olarak adlandırılabiliriz.

Dolaylı tümleç, yer (bulunma), yön (yöneliş, yaklaşma), başlangıç (ayrılma) bildiren cümle öğesidir, ancak isimlerin -e, -de, -den durum takılarını alan her unsura dolaylı tümleç denemeyeceğini söyleyebiliriz. Belirttiğimiz bu durumun, yani şekil ve fonksiyon karmaşasının, dolaylı tümleçlerle ilgili en önemli sorun olduğunu ve bunun, bir başka sorun olan, dolaylı tümleç ve zarf tümleci karmaşasına da yol açtığını görüyoruz.

Zarfları şöyle tanımlayabiliriz: “Yüklemi (yer, yön, zaman, tarz, ölçü, sebep vs. bakımından) niteleyen, belirginleştiren ya da sınırlayan kelime veya kelime gruplarına zarf denir.” Sıfat ve zarf görevindeki sözcükleri niteleyen kelimeler ise birer zarf değil, nitelediği kelimenin sıfatıdır. Fiili niteleme açısından da zarflar, fiili sadece zaman, yer-yön, nitelik, azlık- çokluk, soru ilgileriyle değil, sebep, şart, vasıta, karşılık gibi anlamlarla tamamlayan kelimelerdir. Fiilleri niteleyen kelimeler olarak tanımlanan zarflar da cümle içinde zarf tümleci görevini üstlenir. Son çekim edatlarının ve zarf-fiil gruplarının oluşturduğu gruplar da cümle içinde zarf tümleci görevindedir. Zarf tümleci üzerine yapılan tartışmaların ve söz dizimindeki bu konularla ilgili sorunların temelinde, zarfın ve zarf çeşitlerinin dar olarak düşünülmesi yatmaktadır. Zarflar, söz diziminde “yüklem” ve “özne” gibi aslı bir öge sayılmasalar da, cümlelerin anlamını tamamlayan son derece önemli tümleçlerdir (Gülsevin, 2000: 1).

Edat tümlecinin varlığını kabul eden yazarların birbirinden farklı üç ayrı tanım yaptıkları görülür. Bir kısmı cümledeki bütün edat gruplarını edat tümleci sayar. (Atabay, Özel, Çam, 1991: 106) Bir kısmı ise “ile (-le), için

edatlarıyla kurulan kelime gruplarını edat tümleci saymaktadır. (Gencan, 1975: 106). Bazı gramercilerimiz ise cümleye çeşitli anlam ilgisi katan “acaba, ancak, bari bile, hele, vb.” gibi yardımcı öğeleri edat tümleci sayarlar (Ediskun, 1999: 362), (Dizdaroğlu, 1976: 95-162). Edat tümleçleri ile ilgili bu son tanımda, bazı gramercilerimizin “cümle dışı unsur” dediği bağlaçlar da edat tümleci sayılmaktadır.

Sonuç olarak, dil bilgisi yazarları arasındaki “çalışmamızda tespit ettiğimiz” tanım, terim ve tasnif farklılıklarının giderilmesi veya bu farklılıkları ortadan kaldıran yeni görüşlerin ortaya konulması, Türkoloji adına önemli bir adım olacaktır.

### KAYNAKLAR

- ACARLAR, Kevser. (1971), *Çıkma Durumunda (“den” hâlinde) Sözcüklerin Tümcede Türli Kullanışları*, Türk Dili Dergisi, S. 235, s.34-37.
- AKASLAN, Talât. (1998), *Türk Dili İncelemelerinde Sözcüksel Bir Yaklaşım Doğru*, Dil Dergisi, S. 64, s.46-48.
- AKÇATAŞ, Ahmet. (2001), *Nesnenin Etki Alanı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C.III, S.2, s. 137-143.
- AKGÜL, Bâki. (1967a), *Edat Tümleçleri*, Türk Dili Dergisi, S. 190, s.248-249.
- AKGÜL, Bâki. (1967b), *Gene Edat Tümleçleri*, Türk Dili Dergisi, S. 195, s.800-803.
- ATABAY, Neşe; Özel, Sevgi; Çam, Ayfer. (1983), *Sözcük Türleri*, TDK Yayınları, Ankara.
- AVCI, Ramazan. (2001), *Cümle Bilgisi Konusundaki Çelişkiler*, Türk Dili Dergisi, S.30, s.597.
- AY, Özgür, (2001), “+(y)LA(< ile)” Ekinin Cümle öğeleri Oluşturmadaki Yeri. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C.III, S.2, s. 253-260.
- AY, Özgür, (1998), *Cümlelerin Temel öğeleri Dışındaki Unsurları Üzerine Yapılan Çalışmalar ve Değerlendirme*, (Yayımlanmamış Lisans Bitirme Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Uşak.
- AYDIN, Özgür, (1993), *Türkçenin Söz Dizimine İlişkin Olumsuz Aktarım Yanlışları*, Dil Dergisi, s.5-17.
- BABA, Okan. (2000), *Türkiye Türkçesinde Nesne Tümlecinin Gösterilmesi Üzerine Bir Deneme*, Türk Dili Dergisi, S. 20, s. 14,81.
- BANGUOĞLU, Tahsin. (1995), *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.
- BESEREK, Ahmet. (1991), *Türkçede Cümle Yapısı*, MEB Yayınları, İstanbul.
- BİLGEGİL, M. Kaya. (1982), *Türkçe Dil Bilgisi*, Dergâh Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- BOZ, Erdoğan. (2004), *Türkiye Türkçesi’nde +DAn Ekli Nesne ögesi Üzerine*, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri c.I s.501-512, Ankara.
- Bozkurt, Fuat. (2000), *Türkiye Türkçesi*, Hatiboğlu Yayınları, Ankara.
- CEMİLOĞLU, İsmet. (1994), *Cümle Tahlili Üzerine Bazı Düşünceler*, Türk Dili Dergisi, S. 511, s. 29-32.
- CEMİLOĞLU, İsmet. (2000a), *Cümle Tahlilinin Önemi ve Metot*, Türk Dili Dergisi, S. 148, s. 478-481.

- CEMİLOĞLU, İsmet. (2000b), *Nesne Kavramı Üzerine*, Milli Eğitim Dergisi, S. 184, s.13-15.
- ÇATIKKAŞ, M. Ata. (2001), *Örnekli ve Uygulamalı Türk Dili Kılavuzu*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- DELİCE, Halil İbrahim. (2001), *Türkçe Söz Dizimi*, Sivas.
- DEMİRAY, Kemal. (1967), *Edat Tümleçleri Konusunda Doğan Düşünceler*, Türk Dili Dergisi, S. 193, s. 16-18.
- DENY, Jean. (1943), *Türk Dili Grameri (A. Ulvi Elöve tercümesi)*, İstanbul.
- DİZDAROĞLU, Hikmet. (1968), *Edat Tümleçleri Üzerine*, Türk Dili Dergisi, S. 17, s.579-582.
- DİZDAROĞLU, Hikmet. (1976), *Tümce Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara.
- DOĞAN, İsmâil. (2000), *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Akademi Yayınları, Trabzon.
- DURAK, Mustafa. (2001), *Türkçe'de Dolaylı Tümleç Yoktur*, Çağdaş Türk Dili Dergisi, s.342-343.
- EDİSKUN, Haydar. (1988), *Türk Dil Bilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- EKER, Süer. (2002), *Çağdaş Türk Dili*, Ankara.
- EMRE, A. Cevat. (1988a), *Türkçe'de Cümle*, TDAY-Belleten 1954, Ankara, s. 105 - 180.
- EMRE, A. Cevat. (1988b), *Türkçe'de Cümle: II. İsim Cümlesi*, TDAY-Belleten 1955, Ankara, 1988, s.23-58.
- EMRE, Ahmet Cevat. (1945), *Türk Dil Bilgisi*, TDK Yayınları, İstanbul.
- ERGIN, Muharrem. (1987), *Türk Dili*, Bayrak Basımevi, 3. Baskı, İstanbul.
- GENCAN, Tâhir Nejat. (1975), *Dil Bilgisi*, TDK Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- GENCAN, Tâhir Nejat. (1967), *Edat Tümleçleri*, Türk Dili Dergisi, S. 192, s. 907- 911.
- GENCAN, Tâhir Nejat. (1968), *Edatlar ve Edat Tümleçleri*, Türk Dili Dergisi, S. 198, s. 680-684.
- GÖKNEİ, Yüksel. (1974), *Modern Türkçe Dil Bilgisi*, İzmir.
- GÖKNEL, Yüksel. (1976), *Üretici Dönüşümlü Dil Bilgisi ve Türkçe Sözdizimi*, Türk Dili Dergisi, C.33, S. 295, s. 263.
- GÜLENSOY, Tuncer. (2000), *Türkçe El Kitabı*, Bizim Gençlik Yayınları, 1. Baskı, Kayseri,
- GÜLSEVİN, Gürer. (1990), *Türkçede -Sa Şart Gerumdiumu Üzerine*, Türk Dili Dergisi, s. 1102-1106.
- GÜLSEVİN, Gürer. (2000), *Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf - Fiiller*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, S.5, s. 1-11.
- GÜNEŞ, Sezâi. (1996), *Türk Dil Bilgisi*, İzmir.
- HATİBOĞLU, Vecihe (1972), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- HENGİRMEN, Mehmet. (1997), *Türkçe Dil Bilgisi*, Engin Yayınları, Ankara.
- KAHRAMAN, Tâhir. (1996a), *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi*, Ankara.
- KAHRAMAN, Tâhir. (1996b), *Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekti Tamlayıcıları*, TDK Yayınları, Ankara.
- KARAHAN. Leylâ. (1995), *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- KARAÖRS, M. Metin. (1993), *Türkçe 'nin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*,

- KIRAN, Zeynel. (1991), *Üretici - Dönüşümlü Dil Bilgisi Açısından Türkçede Çekirdek Tümce*, Genel Dil Bilim Dergisi, S.5-6, s. 14-31.
- KİREMİT, Mehmet. (1997), *Türk Dili Dersleri. Türkiye Türkçesi*, Ankara,
- KOCAMAN, Ahmet. (1999), *Türkçe Dilbilgisi Sorunları: Yeni Bir Dilbilgisi Anlayışına Doğru*, Çağdaş Türk Dili Dergisi, S.67, s. 137-138
- KOÇ, Nurettin. (1996), *Tümce Konusundaki Karmaşa*, Varlık Dergisi, S. 152, s. 1070.
- KOÇ, Nurettin. (1990), *Yeni Di! Bilgisi*, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul.
- KOÇ, Sabri. (1981), *Türkçe'de Tümceler Adlandırılmasında Dönüşümlü-Üretken Yaklaşım*, TDAY-Bellcten 1978-1979, Ankara s. 197-198.
- KORKMAZ, Zeynep. (1992), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep. (1995), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, C. I- II, Ankara.
- KÖKLÜGİLLER, Ahmet. (1978), *Çözümlemeli Cümle Bilgisi*, Otağ Yayınları, İstanbul.
- KÜKEY, Mazhar. (1975), *Türkçenin Söz Dizimi*, Ankara.
- LUCIEN, Tesniere. (1999), *Bağımlılık*, (Tercüme : Nükhet Güz), Yirminci Yüzyıl Dil Bilimi, Multilingual Yayınları, İstanbul, s. 134-159.
- MEHMEDOĞLU, Alâeddin. (2001), *Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz Dizimi*, Aşıyan Yayınları, Adapazarı.
- OLGUN, Yusuf. (1996), *Türk Dili Kompozisyon*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ÖNER. Şâkir- Pala, İskender- Erten, Rahim. (1999), *Dil Bilgisi*, Servet Yayınları, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Emin. (1967), *Cümle Kalıpları*, Türk Dili Dergisi, S.184, s.292-296.
- ÖZMEN, Mehmet. (1995), *Cümlelerin Altıncı Öğesi ve Bir Terim Önerisi*, Türk Dili Dergisi, S. 519, s.224-227.
- PAÇACIOĞLU, Burhan. (1987), *Türk Dili Dersleri*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- SAĞLAM, Sıtkı. (1977), *Türkçenin Söz Dizimi, Örneklerle Cümle Çözümlemeleri*, Diyarbakır.
- SİNANOĞLU, Samim. (1957), *Basit Cümlede Nesne ve Tümleç*, Türk Dili Dergisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, S. 5-6, Ankara.
- ŞİMŞEK, Rasim. (1987), *Örneklerle Türkçe Söz Dizimi*, Trabzon.
- TOPALOĞLU, Ahmet. (1989), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- UZUN, N. Engin. (1998), *Dil Bilgisinin Temel Kavramları*, Ankara.
- ÜSTÜNER, Alıat. (1998), *Cümlelerin Öğeleri Konusundaki Karışıklıklar*, Türk Dili (Dil Edebiyat Dergisi), S: 553, s. 18-30.
- ÜSTÜNOVA, Kerime. (1998), "Cümle Çözümlemelerinde Yüzey Yapı - Derin Yapı İlişkileri", *Türk Dili*, TDK Yayınları, S. 563, s. 398-406.
- ÜSTÜNOVA, Kerime. (2002), *Türkçede Yapı Kavramı ve Sözdizimi İncelemeleri*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.
- ZÜLFİKAR, Hamza. (1995), *Cümle Öğeleri, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Ankara.